

**REMENYIK ZSIGMOND: NAGYTAKARITAS, VAGY A SZELLEM
KÖTELTANCA. (Viktória kiadás, Budapest, 1937.)**

„Nincs olyan emberi berendezés, amely tartósan kivonhatná magát a jogos kritika behatása alól.“ Ezzel a Freud-idézettel lát neki Remenyik szellemi nagytakarításához, ami méltán hasonlít egy kidőlt-bedőlt, térdig-szemét lakás feltakarításához. Mindjárt az elején nagy lendülettel a „csúcok“ ellen ront, amelyeknek tetejéről szemlélve a világ csupa harmónia, rend és nyugalom, holott ha megpíszkáljuk a világ dolgait, irtóztatóan megjelenik a képtelenség és a rövidlátás partjai közt csordogáló valóság. Minden nemes elgondolás fikció... Thomas Mann, Romain Rolland, Einstein, Gide és a többiek idegenek e világban. A világ a feje tetején áll, az emberek vágyaik és elhivatottságuk ellenkezőjére kényszerülnek s a legtöbben buzgón szolgálják is a valóság meghamisítását, mert ez a legkényelmesebb és a leghasznosabb. Mindenféle eszmék kavarnak, a mindennapi élet rémitő álmoként hat, a nagy gondolatok viszont lomtárba kerültek. Mindezeknek leghivebb tükre a sajtó, amely Lassalle szerint a tőkebefektetés és a pénzspekuláció egyik legtermékenyebb eszköze. Lassalle lesujtó bírálatát a sajtóról Remenyik diabólikusan leleplező ujságkivágásokkal illusztrálja. Sorra kerülnek azután az írók és irodalmak, a rádió és a színház. S miért lenne vajjon az irodalom más, mint a többi összefüggések? Végül is már csak Forel szaktekin-télyéhez s az afrikai vadakról szóló tudományos leírásokhoz menekülhet Remenyik bebizonyítva mintegy, hogy milyen képtelenség mindez...

Remenyik elkeseredetten anarchikus, szaggatott víziókba töredezett képe az összefüggésekből kényszerűen kiszakadt értelmiségi borulátásának s végsőkéig feszített negatív szemléletének eredménye. Remenyik ebben a könyvében is, mint a *Bolhaci-kusz*, a *Mese habbal* vagy a *Költő és valóság* című kötetében a parttalan bőségű, egyéni szellemességű asszociációk zuhatagával helyezkedik szembe a világ kinövéseivel s itt is tagadó álláspontot foglal el, mint szellemi őse: Swift. Remenyik olvasói az író sorozatos tagadó megnyilatkozásai után joggal várják végre azt a pozitív megnyilatkozását, amely felé az általa eszményített írók szellemi magatartása jelöli az irányt. (m. j.)

FRANYÓ ZOLTÁN: ZSIDÓGYŰLÖLET. (Uj Génius kiadása, Timișoara-Temesvár, 1937.)

Különös időszerűsége e könyvének Erdélyben az, hogy már kisebbségi sorokban is jelentkeznek azok az irányzatok, amelyek legfőbb „elméleti“ kelleiket a zsidógyűlölet lomtárából szedik. Franyó Zoltán a könyv bevezető tanulmányában a társadalomkutató biztos módszereivel a zsidógyűlölet lényegét, Zola megállapításában látja, aki szerint „az antiszemitizmus azokban az országokban, ahol valóban jelentősége van, mindig csak valamelyik politikai párt fegyvere, vagy a súlyos gazdasági válság következménye.“ Viszont áttekintve a zsidógyűlölet társadalmi és gazdasági történetét oda következtet, hogy ez a széles néprétegek legégetőbb kérdéseinek elhomályosítására használt társadalmi mákony, még minden esetben csak ideig-óráig hatott, mert a félrevezetettek később az ellentétes végletbe csapva, elemi erővel a maguk társadalmi válságainak helyes megoldását keresték. Az üldözés agressziói különben mindig csak a legalacsonyabb és a közép rétegeket érték, a haszonfőlörslegek részesei mindig kevesebbet szenvedtek, mintahogy a liberális türelmesség szakaszában is ez utóbbiak aránytalanul nagyobb előnyöket élveztek. Az aktuális zsidógyűlölet jelenségeivel szemben Franyó a humanista, a hívő

'katholikus, a szocialista és individuális idealisták eszmei összefogását sürgeti. „Mindenkinek, aki az új emberért, a tökéletesebb életformákért, a magasabbrendű kollektívumért harcol kötelessége egész melletti kiállani a hazugságok zsoldosai ellen!“ A *Szellemi vérvád* című másik tanulmányában Franyó a zsidógyűlölet legsúlyosabb formáját vizsgálja meg, melyben a rituális gyilkosság kérdését veszi szemügyre, mely mai formájában a zsidó nép és a zsidó szellem embereit az európai szellem ellen elkövetett rituális gyilkosság vádjával marasztalja el. Ez a hihetetlen arányú kinövés, — állapítja meg Franyó, — egyelőre csak a zsidóság ellen harsogott fel, előbb-utóbb azonban minden fajt, minden más fajjal szembeállít — és itt következik a számunkra fontos tanulság: — „a zsidóság ellen irányuló vérvádat nemsokára újabb vérvádak fogják követni, melyeknek ürügye más lesz ugyan, de a lényege, megnyilatkozási formája és eredménye ugyanaz. Hisz a legsúlyosabb gazdasági kérdések a zsidógyűlölet következetes érvényesítése után is megoldatlanok maradnak, s a vérvád terjesztőinek tovább kell menniök s új bűnbakot kell keresniök. A könyv harmadik fejezetében Franyó a „vérvád“ történelmi eseteit ismerteti, majd napjaink legkitűnőbb gondolkodóinak írásait, tanulmányait, nyilatkozatait sorakoztatja föl a zsidógyűlöletről. A felhozott vélemények néha élesen ellentmondanak egymásnak, de bármilyen világnézeti fókuszról fénylenek is föl, kivétel nélkül pellengérré állítják az antiszemitizmus gyűlölködését. Befejezésül Franyó a klasszikussá lett tételhez érkezik: a zsidógyűlölet megszűnik, mielőtt megszűnnek gazdasági és társadalmi okai. A szép kiállítású könyv feltétlen nyeresége kisebbségi irodalmunknak. (m.)

B I R Á L A T O K

AZ ERDÉLYI KÉPZŐMŰVÉSZEK BUDAPESTI KIÁLLÍTÁSÁNAK MARGÓJÁRA

„Azzal a tapintatlansággal, amelyre csak a szeretet ad jogot“..., Gi-de szavaival és egy vallomással kezdem: Nem irok szívesen erről a kiállításról; kellemetlen igazságokat, kemény megállapításokat kell mondanom, hibákra, hiányokra kell rámutatnom és épp ez az, amit nem bírnak el az emberek. De nemcsak ez teszi nehezzé feladatomat: megnehezíti a tudat, hogy ezek a művészek elismerést várnak, biztató támogatást, megértő ösztönzést és erre szükségük is van, mert izoláltan, légüres térben élnek.

Latolgom a szavakat, nézem a színüket, kóstolom, milyen az ízük, próbálgom az élüket, s azon tűnődöm, mivel zsibbasszam el a testet, amibe vágni készülök, hogy ne sajogjon tulságosan a seb, amit rajta nyitok.

A közepén kezdem: Nem hiszem, hogy ez a kiállítás teljes képét adja Erdély magyar művészetének. Az az érzésem, hogy csak egy része annak. Szembeszökő pl., hogy mennyire hiányzik Nagybánya művészete. Látom, hogy Thorma, Ziffer itt vannak, s azt is látom, hogy Zifferben még élnek Nagybánya tradíciói. Még csillognak a régi erények, sőt új célokra is telik még erő. Látom, hogy az impresszionizmus eszközeivel olyas-